

פסחים קיד

משה שווערד

1. ספר בניהו בן יהוידע על פסחים דף קיד/א

שם פחות ממיכלך וממשתיך ותוסף על דירתך. נראה לי בס"ד הכונה מי שיש לו בית בנוי במדרגה תחתונה בלבד ורוצה להרחיב גבולו שיבנה מדרגה שנייה שהיא עליות על גבי בתים התחתונים וכן מדרגה שלישית שהיא מגדלים על גבי העליות, הנה בודאי דירת מדרגה השנייה וכל שכן השלישית היא טובה מאד מן דירת הבתים שהם מדרגה התחתונה ורק יש קושי בשנייה ובשלישית מצד עליית הסולם של המדרגות שיש בהם טרחה ומתישים כוחו של אדם וכמ"ש ר"י שהזקין מחמת עלית המדרגות. **1 אמנם כל הטורח הוא רק לאדם שהוא אוכל כדי שבעו אז תזיק לו עליית המדרגות שעולה בהם בכרס מלאה אבל המקיים מאמר הגמרא אכול שלישי כריסך ושתה שלישי כריסך וישאר שלישי ריקן הנה זה לא אכפת לו מן עלית המדרגות דאינו ניזוק.** וזה שאמר פחות מאכילתך ושתיתך כדי שתהיה כריסך חסרה ואינה מלאה ואז תוסיף על דירתך בבנין שניים ושלישים כי עתה לא תיזוק מעליית המדרגות שתעלה בהם **2 ועוד נראה לי בס"ד דהחכם דירתו היא בבית המדרש לעסוק שם בתורה בימים וגם לרבות הלילות ואם ירבה באכילה ושתיה מביאתו לידי שינה ולא יוכל לילך בלילה לבית המדרש שהוא עיקר דירתו לעסוק בתורה כי מאכל מביא לידי שינה ומוכרח להשאר בביתו לישן במטתו.** וזה שאמר פחות ממיכלך כדי שלא תתגבר עליך השינה ואז תוסיף על דירתך הוא בית המדרש ששם הוא עיקר דירתך שתוכל לישב שם גם בלילות לעסוק בתורה. **3 או יובן עיקר דירה של אדם היא עולם הבא שזוהי דירה הנצחית ואם האדם יצמצם באכילה ושתיה יוכל להוסיף על חלק עולם הבא מן המצות דצריך להם דמים. **4 אי נמי האשה נקראת ביתו ומצוה שיצמצם באכילה ושתיה שלו ויוסיף על הצאות ביתו זו אשתו וכמו שאמרו רבותינו ז"ל יפרנס אשתו יותר מכדי יכלתו שהיא תלויה בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם:****

2. ספר בניהו בן יהוידע על פסחים דף קיד/א

שם דאכיל אליתא טשי בעלייתא. נראה לי הכונה מאכל שיש בו שומן הרבה על הרוב לא יוכל מזג בטן האדם לסבול אותו ועל ידי כך יהיה לו חולי מעיים שצריך להסגר בעלייתו שציאתו לחוץ תזיק לו. ...

3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעג סעיף א

מוזגין לו כוס ראשון (א) ומקדש עליו, ... הגה: ... ובעל הבית לא ימוזג בעצמו, רק אחר ימוזג לו דרך חירות (מהרי"ב).

4. ביאור הגר"א אורח חיים סימן תעג סעיף א

ובע"ה. וכן דייק לישנא דמתני' מזגו לו כוס ראשון וכן בכולם:

5. צל"ח על ברכות דף נא/ב

שהיין גורם לקדושה שתאמר וכו'. הא ודאי שקידוש היום הוא דבר תורה, אמנם מה שאין קידוש אלא על היין נסתפקו התוס' בפסחים דף ק"ו ע"א בד"ה זוכרהו וכו', אם הוא דבר תורה, ושיטת רוב הפוסקים שאינו דבר תורה, וא"כ מי שהוא במדבר ואין לו שום כוס ולא פת הא ודאי שעכ"פ מוטל עליו חובת הקידוש של תורה ומחויב לקדש בלי כוס, וא"כ איך קאמרי בית הלל שהיין גורם לקדושה שתאמר, והרי אפילו אם ליכא אין צריכה הקדושה שתאמר. וגם על טעם השני דקאמרי בית הלל שהיין תדיר, והרי בזבחם ריש פרק התדיר [צ' ע"ב] מיבעיא להו בתדיר ומקודש איזה עדיף. ולפום ריהטא מה שהוא דאורייתא מקרי מקודש נגד מה שהוא מדרבנן, וא"כ אם היין יש לו מעלת תדיר, נגד זה יש לקידוש מעלת מקודש, **אמנם ידי חובת קידוש דאורייתא כבר יצאו בתפלה של ערבית, וא"כ שפיר קאמרי בית הלל בתרי טעמי דידהו.** ולפי זה יצא לנו דבר חדש, שנשים שאין דרכם להתפלל ערבית, ובקידוש היום הם חייבות דבר תורה כדלעיל דף כ' ע"ב, אם האשה מקדשת לעצמה גם בית הלל מודו שתברך על היום ואח"כ תברך על היין כדברי בית שמאי. ועיין בדברינו לקמן [נ"ב ע"א] בתוס' בד"ה ורבי יהושע היא:

6. שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן כב

ועתה אבאר החלק השני שהתחלתי בס' הקדום בה"מ וספירת העומר איזה מהן קודם. והנה אין טעם לומר דבה"מ דאורייתא תקדום לשל ספירת העומר שאינו אלא מד"ס בזה"ן שאין ב"ה קיים לדעת ר"פ חוץ מהרמב"ם ז"ל וכמו שנתבאר אצלי במ"א. **דהא וודאי לאו מילתא היא שאין דין קדימה לשל תורה על של סופרים. תדע שהרי ברכת היין שהוא מד"ס קודם לברכת היום של תורה משום שהוא תדיר ובפ' ע"פ (ד' קיד) וברפ"ח דברכות (ד' נא) תניא בש"א מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם ליין שיבא וכבר קידש היום ועדיין יין לא בא. ובה"א מברך על היין ואח"כ מברך על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר. ד"א ברכת היין תדירא וברכת היום אינו תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ואמר' מאי ד"א וכ"ת התם תרתי והכא חדא ה"נ תרתי נינהו דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ואס"ד דשל תורה יש לו דין קדימה על של סופרים א"כ הכא בברכת היום תלתא ובברכת היין אינו אלא תרתי ואמאי קדים ברכת היין לברכת היום של ליל שבת של תורה. וכ"ז מזה למעלה**

סי' ב'. ואף על גב דהא דקי"ל קידוש היום דאורייתא אינו נוסח הקידוש דוקא כמו שאנו מקדשין על הכוס דהא אמרינן בפרק אין עומדין (ד' לג) דקידוש אנשי כנסת הגדולה תקנו ומן התורה במה שאנו אומרים אתה קדשת בתפלה או אם מזכיר איזה דבר מקדושת היום סגי לי' בהכי וא"כ אין ראייה מהא דברכת היין קדים לברכת היום שאין מעלת קדימה לשל תורה על של סופרים. מ"מ בית הלל פסקו למילתייהו דלעולם ברכת היין קדים לשל יום אפי' לא התפלל ערבית עדיין ולא הזכיר נמי שום דבר מקדושת היום דבברכת היום יצא זה ידי קידוש של תורה ואפ"ה ברכת היין דדברי סופרים קדים לו.

וא"ת הא גופי' תקשה לך כיון דקי"ל כל התדיר או כל המקודש מחבירו קודם את חבירו אף על פי שהכל של תורה. כ"ש שראוי ליקדם של תורה דמקודש ואלים טפי לשל סופרים. וי"ל דהיא הנותנת משום קילותא דד"ס על ד"ת זו היא תקנתו להקדים תדיר דידיה לשאינו תדיר של תורה. דהא דכל התדיר והמקודש דקדמי אינו אלא בב' מצות דצריך להקדים תדיר או מקודש לחבירתה כגון הא דאמרי' בהיו לפניו ב' תפלות מתפלל של מנחה קודם לשל מוסף והיינו דוקא ברוצה להתפלל צריך להקדים התדיר אבל באינו רוצה להתפלל עדיין הרשות בידו כיון דאכתי לא יעבור זמן התפלה ואם רוצה להתעסק בדבר הרשות קודם שיתפלל לית לן בה. וה"נ לענין קדשים דאמרי' כל התדיר או המקודש קודם היינו דוקא ברוצה להקריב צריך להקדים התדיר או המקודש אבל באינו רוצה להקריב עדיין הרשות בידו ומתעסק בדבר הרשות ולית לן בה. נמצא אין מעלת תדיר ומקודש אלא במצוה על חבירתה אבל לא לגבי דבר הרשות וכיון דשל סופרים קלין משל תורה ה"ל נגד ד"ת כדבר הרשות הילכך אם מקדים של ד"ס הקלין לשל תורה החמורים אין כאן זילותא לשל תורה דה"ל כמקדים דבר רשות לשל מצוה דלית לן בה הילכך כל דתקנו רבנן כעין דאורייתא תקון דליקדם תדיר דדבריהן לשאינו תדיר של תורה כיון דאין כאן זילותא לד"ת דהא ה"ל כדבר הרשות לגבי מצוה דל"ל בה בהקדמתה וכיון שנתברר דד"ס התדיר קודמין לד"ת שאינו תדיר ה"ה ד"ת התדיר לא גרע וקדים לד"ס שאינו תדיר:

7. שערם מצ' בהלכה

דף קיד. משנה וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ על היום כו'. הנה איתא בגמרא טעם א' משום דהיין תדיר, וטעם ב' שהיין גורם להקידוש שתאמר, וטעם הא' משום דתדיר הוא אינו מעכב כדאיתא במס' זבחים (צא.), אבל טעם הב' שהיין גורם להקידוש מעכב, ויוצא לנו מזה שאם טעה ובירך קידוש היום ואח"כ כופה"ג לא יצא דהא עשה כב"ש, והלכתא כב"ה. וכ"פ בשו"ע הרב (או"ח סי' תעג ס"ו). וכן

8. תוספות פסחים דף קיד/א

דאמר אין משגיחים בכת קול - וא"ת מאי שנא דקי"ל ככת קול דב"ה ולא קי"ל כב"ק דרבי אליעזר וי"ל דהכא ב"ה הוה רובא אלא דב"ש מחדדי טפי אבל התם דב"ק היה כנגד רבים לא קי"ל הכי ובת קול לא יצתה אלא לכבודו כדקאמרינן התם מן השמים יוכיחו וא"ת א"כ היכי קאמר רבי יהושע היא הא רבי יהושע קאי אבת קול דר"א וי"ל מדקאמר אין משגיחין בב"ק משום דלא (מן השמים) היא משמע דבכל דוכתא לית לן למיזל בתר בת קול:

9. תוספות פסחים דף קיד/א

אע"פ שאין חרוסת מצוה - ואם תאמר אמאי לא אתי חרוסת דרשות ומבטל חזרת דמצוה וי"ל דכיון דכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול בחרוסת משום קפא לא מקרי ביטול בכך:

10. המאירי על מסכת פסחים דף קיד/א

ואמר אף על פי שאין חרוסת מצוה כלומר צריך הוא להביאו אלא שלא מתורת מצוה אלא מתורת סכנה ופרשו בגמרא משום קיפא ר"ל לחות היוצא מן החזרת שמזיק אלא שחודו של חרוסת מעבירו וי"מ בו תולעת וכמו שאמרו בתוספתא תרומות הקפא שבירקות והתולעת שבעקר ויבחושין שבחומץ מותרין סנגן במסנתא אסורין ומה שהת"רו בראש התוספתא פירושו בשהתליע לאחר שנתלשו שאם במחובר ודאי אסורין ומה שאמרו משום קפא לא לענין איסור אלא לענין סכנה שאם לענין איסור מה ענין להתירו בשקיעתו ומה לי באיסור זה בין חי בין מת אלא לענין היזק שהחי מזיק והמת אינו מזיק:

ר' אלעזר בר' צדוק אומר מצוה מדבריי סופרים ומשום זכר לטיט וכן הלכה וגדולי המחברים פי' בפירושי המשנה מצוה ושמברכין עליה ומתוך כך פסקו שאין הלכה כדבריו אלא שבחבוריהם כתבוה כדברינו:

11. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעה סעיף א

ז' כזית מכל א' - דגם פרוסת המוציא צריך כזית וכ"מ בטור עמ"ש סי' קס"ז סס"א: ז"ל ד"מ בת"ה סי' קל"ט כתוב דצריך לאכול הכזית ביחד ולבלוע וכ"כ הב"י בשם התו' עכ"ל משמע מלשונו דדי כשיבלע כזית א' בבת אחת וכ"מ בת"ה שם שכ' אהא דאמרי' כורך שלשתן בבת א' מקשה המרדכי האיך מחזיק בית הבליעה כולי האי הא כזית הוא חצי ביצה וי"ל דכשמגיע לבית הבליעה הוא מרוסק ולכך מחזיק כולו האי ע"כ מכאן מוכח דאין לבלוע הזית של מצה מעט מעט דאל"כ לא הוי קשה מידי דשפיר יוכל להכניס כל הג' זתים ביחד לפיהו ולכוס ביחד ולבלוע מעט מעט אע"כ מצוה לבלוע ביחד להלל ה"ה לדידן זית א' של מצה או של מרור עכ"ל, משמע דס"ל דדי כשבולע זית א' בבת א', ומ"ש בש"ע דיאכלם ביחד דהיינו שיכניסם לפיהו בבת אחת ומהרי"ל כתב דיכול לאכול מעט מעט ובלבד שלא ישהה באכילתו יותר מאכילת פרס אבל בסעיף ו' משמע דוקא בדיעבד יצא אבל לכתחילה צריך לאכול ביחד וכ"מ בחולין ספ"ז דצריך לבלוע ביחד מיהו במרור יכול לסמוך על מהרי"ל אם קשה עליו לבלוע ביחד ועסי' קע"ב סס"ט:

12. בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף קיד עמוד ב

ומ"מ נהגו העם בזרוע וביצה ואף במדרש באים עליהם מצד הלשון ר"ל ביעא ודרעא כלומר בעא רחמנא ופרוקינן בדרעא מרמא ...

- עיין בהגדת הגיוני הלכה

13. תוספות מסכת פסחים דף קיד עמוד ב

אחד זכר לפסח ואחד לחגיגה - כשחל י"ד להיות בשבת אין צריך רק בישול אחד דחגיגת י"ד אינה דוחה את השבת ומיהו אומר ר"י דמ"מ אין לחלק דדמי לחובה אם היינו מניחים מלעשות שני תבשילין וגם יש לחוש שמא לא יעשו בשאר פסחים ואין שום חשש אם אנו עושין אף על גב דלא צריך דליכא למיחש שמא יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה בשבת והשתא נמי נקריבה בשבת דהקרבה מסורה לזריזין וכשיבנה משה ואהרן יהא עמנו וליכא למיטעי אך הבא להניח מלעשות שני תבשילין אין מזהירין אותו.

14. מגיד משנה הלכות שבת פרק א הלכה י

היו לפניו שתי נרות וכו'. זהו פשט הבריית' (שם [כ'] צ"ב) והר"א ז"ל מפרשה בפנים אחרות בהשגות ואין לי להאריך ולכשיבנה ב"ה יבא מורה צדק:

15. שערים מצ' בהלכה

יהיו עמנו. ועי' כעין זה בגמ' יומא (ה:)
לעתיד לבא נמי יהיו משה ואהרן עמהם.
ומשמע מכל זה דתחיית המתים יהיה קודם
לבנין ביהמ"ק. ועי' במ"מ (שבת פ"א ה"י),
דמשמע נמי כן, דהשאלות יהיו נפסקים ע"י
גדולי הדור שיקימו בתחייה, ולא עפ"י
הגדולים שחיו בעת ביאת משיח צדקנו. ועי'
ברש"י ותוס' במס' סוכה (מא.) דהביהמ"ק
יבא בנוי ומשוכלל מן השמים, וכ"כ בתיקוני
זוהר (תיקון תמינאה). ועי' מה שכתבנו במס'
סוכה (שם).

לדבר בזה דכסה"ג ל"ש זריכה ולא זכר השל מדברי ר"ש הללו: **ב** בחו"ט ד"ה משחרב בית"ק היה התנאי הזה. ק"ק דהימיה התקנה הל"ל. ול"ל לנה"ק התקינו שיהא דוקא נפדה מפני שרבו הפירות ואין קונה כח"ט סמיו"ט (אך כ"ל ללא כספמיה) שחלה הדבר צפונותם ר"י וחכמים דקוף פרק הזהב אלא כדי שלא תהא תכשיטין לפ"ל וכפונדא דר"ה צממית (ס"ד כ') פ"ט אכל לר"י מה לנו לתקנת הויביט זע"כ לא היה אלא ציבול ועקידת תקנה ראשונה. וכ"מ להדיא בר"ה דא"ל בכר נתנו כו' והתירוה (דלמיה כר"י כמט"כ סמיו"ט) ופ"ט צפיר"י רק שהתנו כשיגנה תוחזר התקנה ראשונה. ודע שהט"כ סמיו"ט דהו"י לא יסיה אז גדולים מזה הנ"ד כי בנין צה"ק קודם כו' לתה"מ סמיה לזה תיומא (ה' ב') לפ"ל נמי לכבינא אהכין ונכיו ומשה פתח פ"ט. **ח**תנ"ס צמ"ט בחלק א"כ פמ"ג ראיתי שכתב בעם מדרש הנעלם פ' תולדות וז"ל בקינור בנין צה"ק קודם לקיבוץ גלוס וק"ג קודם לתה"מ מ' ענה: **ג** צמ"א מביא ירוש' בני רשב"א א' שטיפית

17. חידושי הריטב"א מסכת תענית דף ל עמוד ב

כל האוכל בשר ושותה יין בט' באב עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם. פ"י שאין לעצמותיו תחיה **בתחייית המתים העתיד להיות בבנין בית המקדש לאותן שמתו בגלות וחיכו לישועה** שעליהם אמר הכתוב (דניאל י"ב) אשרי המחכה ויגיע ליםים, אבל עדיין אפשר שיש לזה תחיה ביום הדין שהוא אחר ימות המשיח.

18. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף קיד/א

(רטו) דף קי"ד. בהשגות הראב"ד על בעל המאור שיליה פסחים כתב, דשאני מצות אכילה, משאר מצות דצ"כ משום דנהנה, דאמרינן, דמתעסק בחלבים חייב שכן נהנה, ומזה נראה דמתעסק בכל האיסורין מותר, ולא כמ"ש להסתפק בשו"ת הגרע"א, דאינו אלא לענין לפטור מקרבן, דבשלמא אי מתעסק בכל האיסורין שרי לגמרי, ובחלב אסור מטעמא דנהנה, שייך ללמוד מצות מאיסורין, כמו דבאיסורין מתעסק אינו איסור ומ"מ בחלב אסור מטעמא דנהנה, ה"נ במצות מתעסק אינה מצוה ובאכילה הוי מצוה, אבל אם מתעסק אינו אלא גזה"כ לפטור מקרבן ואיסור הוא, אינו שייך כלל ללמוד מזה לענין מצות:

(רטז) ומ"ש הר"ן בשם הרא"ה, באוכל מצה ואינו יודע שזו מצה לא יצא לכו"ע, ונראה הטעם משום דהוי מתעסק, לכאורה חולק על הראב"ד, דבאכילה מתעסק נמי יוצא, וצ"ע, שהר"ן הביא דברי הרא"ה ואח"כ הביא שיטת הרמב"ם, לחלק בין אכילה לשאר מצות מטעמא דנהנה, וכן בשו"ע סי' תע"ה, הביא שני הדינים האלו, ולכאורה הן שני דברים הסותרין זא"ז, ובשו"ע י"ל, שחשש להחמיר כהרא"ה, אבל דעת הר"ן צ"ע:

19. מהרש"א על פסחים דף קיד/ב

בד"ה ב' מיני בשר כו' לכך נראה דתרווייהו מבשלין כו' עכ"ל. לכאורה תרווייהו צולין הל"ל לכן תימא ואפשר דאין לחוש לצלותן כיון דאינן באין חובה אלא לזכר בעלמא ולשון תבשילין הכי משמע להו דלא בעי לצלותן וק"ל: